

Заклучение. Все вышеизложенное способствует не только возрастанию результативности по овладению учащимися программными требованиями, но и развитию творческих способностей и общей культуры учащихся. Данное методическое пособие «Музыкальная культура Беларуси. IV класс, I полугодие: практические материалы в помощь учителю музыки» предназначено для студентов музыкально-педагогических специальностей и учителей музыки.

Список литературы

1. Генисаретский, О.И. Опыт методологического конструирования общественных систем // Моделирование социальных процессов. – М.: Наука, 1970. – С. 48–63.
2. Сусед-Виличинская Ю.С. Музыкальная культура Беларуси. IV класс I полугодие: практические материалы в помощь учителю музыки. – Витебск: ГУО «ВО ИРО», 2010. – 66 с.
3. Учебная программа для учреждений общего среднего образования с русским языком обучения «Музыка I-IV классы». – Минск: НИО, 2012. – 32 с.

МАСТАЦКІ ТЭКСТ ЯК КРЫНІЦА ДУХОЎНАСЦІ

*Н.В. Крыцкая
Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава*

Сёння істотна змяняюцца патрабаванні да ўрока роднай мовы, да яго зместу, падбору матэрыялу, методыкі правядзення. Звязана гэта з пераарыентацыяй канчатковай мэты – зрабіць вучня не толькі спажывцом (чытачом, слухачом) мовы, але і яе актыўным носьбітам. Гуманізацыя адукацыі прывяла да перагляду ранейшых пунктаў гледжання на ролю мовы ў развіцці асобы, які стаў разглядацца як фактар фарміравання духоўнасці.

Духоўна-маральнае выхаванне малодшага школьніка можна разглядаць як адзінства ўзаемаабумоўленых працэсаў: станаўлення, фарміравання і пераўтварэння ўнутранага свету дзіцяці, а таксама яго маральных уяўленняў, маральных пачуццяў і маральных паводзінаў у дачыненні да дарослых і аднагодкаў, самога сябе і навакольнага асяроддзя. Адмова ад адвечных каштоўнасцяў вядзе да духоўнай гібелі нашага народа. Менавіта таму сучасная айчынная педагогіка асноўны ўпор робіць на выхаванне духоўна-багатай, усебакова развітай асобы, якое найлепшым чынам можна ажыццявіць на ўроках мовы і літаратуры. Настаўнік беларускай мовы і літаратуры павінен сістэматычна прапагандаваць родную мову як надзейны сродак развіцця інтэлектуальнай, камунікатыўнай, духоўна-маральнай культуры дзіцяці.

Мэта дадзенай публікацыі – паказаць эфектыўнасць выкарыстання ў пачатковых класах мастацкага тэксту як сродка духоўна-маральнага выхавання.

Матэрыял і метады. Метадалагічную базу даследавання складаюць працы айчынных і замежных навукоўцаў, метадыстаў і педагогаў. У артыкуле выкарыстоўваліся метады вывучэння навукова-метадычнай літаратуры па праблеме даследавання, метады абагульнення, метады педагагічнага назірання за вучэбным працэсам, метады анкетавання, метады абагульнення. Эксперыментальнае даследаванне праводзілася на базе ДУА “Бабініцкая сярэдняя школа Віцебскага раёна”. У эксперыменце прымалі ўдзел навучэнцы IV класа (18 чалавек).

Вынікі і іх абмеркаванне. Праведзенае анкетаванне паказала, што актуальнымі каштоўнасцямі для вучняў IV класа з’яўляюцца здароўе, адукацыя і шчасце. Такія паняцці, як сяброўства, міласэрнасць, добразычлівасць на погляд школьнікаў не з’яўляюцца важнымі. Дадзенае даследаванне яшчэ раз падкрэсліла актуальнасць духоўна-маральнага выхавання школьнікаў.

Ужо некалькі дзясяткаў год вядучыя філолагі і метадысты разглядаюць тэксты не толькі як сродку зносін, але і як сродкі пазнання свету і фарміравання духоўных якасцяў. У апошні час змянілася само разуменне тэксту: ён стаў успрымацца як аб’ект, у якім “увасабляюцца сляды думак бацькоў, дзядоў, прадзедаў і прашчुरаў, іх жыццёвая псіхалогія і філасофія” [1], і вывучацца не толькі лінгвістамі, але і прадстаўнікамі такіх навук, як семіётыка, герменеўтыка, культуралогія і г.д.

Сёння тэкст у школе – гэта і матэрыял для назіранняў над структурай, функцыямі і ўжываннем моўных адзінак, і аб’ект вывучэння паводле кампазіцыйнай арганізацыі і правілаў пабудовы, паводле зместу і інфармацыі, і вынік, прадукт навучання як вуснае паведамленне ці пісьмовы твор рознага тыпу, жанру і стылю.

Ужо ў пачатковых класах на ўроках беларускай мовы настаўнік можа выкарыстоўваць такія формы працы з тэкстам, як чытанне, слоўнікавая работа, вызначэнне тэмы, асноўнай думкі, тыпу і стылю.

Беларуская мова з'яўляецца не толькі прадметам вывучэння, але і сродкам пазнання, развіцця і выхавання, адной з задач якога стаіць выхаванне духоўна-маральных якасцяў малодшых школьнікаў.

Прааналізаваўшы падручнікі па беларускай мове (Т.М. Валынец, І.Э. Ратнікава 4 клас, у 2 ч. Ч. 1, 2013), мы зрабілі вынік, што амаль ўсе выкарыстаныя тэксты маюць экалагічны характар, напрыклад, с.2, пр.3 заданне: прачытайце тэкст, назавіце тэму і асноўную думку тэксту. Якія іншыя прыметы тэксту вы ведаеце? Назва тэксту “Ласы кот”. Практыкаванні з аднатыпнымі тэкстамі і заданнямі да іх мы сустрэлі на с.3, пр. 1, с.3, пр. 4 і на с.11, пр.19. Такіх тэкстаў па колькасці – 42, а гэта 45% усіх тэкстаў падручніка.

Шмат тэкстаў, пададзеных у падручніку, накіраваны на выхаванне працавітасці (с. 9, пр. 12; с. 9, пр. 14; с. 15, пр. 26; с. 20, пр. 37). Усяго ў падручніку мы сустрэлі 16 такіх тэкстаў, што састаўляе 17% усіх прыведзеных тэкстаў.

Вялікае значэнне аўтары падручнікаў надаюць развіццю патрыятычнай свядомасці і патрыятычнаму выхаванню, але гэтыя тэксты прыходзяцца на раздзелы: “Слова” і “Часціны мовы”. Тэксты патрыятычнага характару састаўляюць 12% усіх надрукаваных тэкстаў падручніка.

Усяго ў падручніку па беларускай мове (Т.М. Валынец, І.Э. Ратнікава 4 клас, у 2 ч. Ч. 1, 2013) 93 тэкста і толькі 4 з іх тэксты, якія выходзяць духоўна-маральныя якасці чалавека, а гэта прыблізна 4% усіх тэкстаў падручніка.

У падручніку па беларускай мове (Т.М. Валынец, І.Э. Ратнікава 4 клас, у 2 ч. Ч. 2, 2013) усяго 98 тэкстаў, чатыры тэксты (с. 31, пр.53 – назва “Пацеркі на снезе”; с. 37, пр. 61; с. 43, пр. 73 – назва “Гутарка Асоту з Крапіваю”; с. 101, пр. 179) праз якія можна выходзіць маральныя якасці ў вучняў, а гэта толькі 4,08% усіх тэкстаў па якіх навучаюцца малодшыя школьнікі ў IV класе.

Такім чынам, можна зрабіць вынік, што маральна-этычныя якасці вучняў на ўроках беларускай мовы праз тэкст не выходзяць, што дае нам падставу прапанаваць настаўнікам пачатковых класаў выкарыстоўваць тэксты духоўна-маральнай накіраванасці для таго, каб дадзены выхаваўчы напрамак не западаў.

У працэсе вывучэння роднай мовы як духоўнай з'явы асабліва роля належыць тэкстам мастацкай літаратуры, таму што менавіта яны валодаюць вялікім стымулятарам моватворчай дзейнасці. Л.Д. Панамарова справядліва адзначала, што “эмацыянальна заражаныя тэксты выклікаюць у навучэнцаў не толькі рэзананс-эфект разумення пачутага і прачытанага, але і жаданне пісаць, ствараць свае ўласныя творы” [2, 4]. Існуе шмат эфектыўных метадаў і прыёмаў працы з тэкстам, якія можна выкарыстоўваць на розных этапах урока. Напрыклад, “Збяры тэкст”, “Тэкст з пропускамі”, “Пытанні? Пытанні!”, “Хвілінка-гутарынка”, “Хвілінка дэкламатараў”, “Загадка для інтэлектуалаў”, “Зварот да эпіграфа”, “Цытата”.

Нямала гадзін у праграме па беларускай мове належыць творчым работам. Часцей за ўсе напісанне такіх работ выклікае цяжкасці ў школьнікаў. Настаўнік павінен зрабіць так, каб творчыя працы не сталі для вучня пакараннем. Для гэтага можна выкарыстоўваць творчыя практыкаванні: складанне тэкстаў па малюнках, апорных словазлучэннях і сказах. Цікавымі відамі заданняў можа быць:

- прыём “Данішы радкі”;
- складанне вучнямі ўласнай канцоўкі апавядання;
- міні-сачыненне па 5 ключавых словах. Спачатку вучням трэба тэматычна аб’яднаць дадзеныя словы, а потым напісаць сачыненне. Напрыклад, ключавыя словы *зіма, птушкі, ежа, міласэрднасць, холад, або маці, дапамога, дом, сям’я, цеплыня*.

Немалаважна развіцце вуснай мовы вучняў. Гэтаму добра садзейнічаюць камунікатыўна-дыдактычныя практыкаванні, тым больш, што яны фарміруюць практычныя навыкі асваення тэарэтычнага матэрыялу на ўроку. Напрыклад, прыём “Дыктар” (арфаэпічна правільна прачытаць прапанаваны тэкст), “Рэдактар” (выправіць памылкі), “Перакладчык” (замяніць рускія або запазычаныя словы беларускімі).

Цікавым з’яўляецца прыём “*Анціцыпацыя*” (пачуццё таямніцы, угадвання наступнага выкладу). Настаўнік чытае тэкст з прыпынкамі і прапаноўвае вучням вусна адказаць на пытанне “Як вы лічыце, што будзе далей?”. Тут добрым і тэкставым, і выхаваўчым прыкладам можа быць прытча.

Заклучэнне. Мастацкія тэксты, праца з тэкстам на ўроках мовы дапамогуць настаўніку фарміраваць агульнавучэбныя ўменні і навыкі дзяцей, развіваць іх лінгвістычную кампетэнцыю і выхоўваць духоўна-маральныя якасці.

Спіс літаратуры

1. Протчанка, В.У. Роднае слова – крыніца развіцця асобы, духоўнасці народа / В.У. Протчанка // Адукацыя і выхаванне, 1994. – № 12. – С. 60–61.
2. Пономарева, Л.Д. Речетворчество учащихся: синергетический подход / Л.Д. Пономарева // Русский язык в школе. – 2002. – № 6. – С. 3–10.

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ СПОСОБА ВОСПРИЯТИЯ КАТЕГОРИИ ОТВЛЕЧЕННОСТИ ДЕТЬМИ МЛАДШЕЙ ВОЗРАСТНОЙ ГРУППЫ

*А.Е. Оксенчук, Н.Г. Унтон
Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова*

Абстрактные значения слов являются наиболее трудным предметом семантического анализа, поскольку часто не образуют четких парадигм, в силу чего не поддаются компонентному анализу. Экспериментальное исследование их семантики представляется наиболее надежным путем их семантического описания. Актуальность работы обусловлена тем, что последние исследования в области развития лексикона (Омельницкой И.М., Чернейко Л.О., Леонтьева А.А. и др.) показали, что языковая личность в современном информационном пространстве перенасыщена абстрактными понятиями.

Специфика абстрактной лексики состоит в том, что она связана с процессом понимания, с рациональной сферой. Эти слова в большей мере связаны со звуковой стороной речи. Маркировкой абстрактных слов являются суффиксы: -ость (-ность), -мость (-емость), -ни-е (-н-ье), -ени-е, -аци-я (-яци-я), -фикаци-я, -к-а, -и-е (-ье), -ств-о (-еств-о), -изм, -ур-а, -аж, -изм, -итет, -з, -зис, -оз, -ез, -азис.

При усвоении лексики этой группы важно создание акустического образа, который может варьироваться в зависимости от индивидуального восприятия. При описании семантики абстрактной лексики поэтому важнейшим параметром является способ восприятия отвлечённости (через признак, через действие, через ситуацию и др.) и принадлежность к лексико-семантической группе.

Цель эксперимента – проверка эффективности усвоения и способ усвоения абстрактной лексики различных семантических групп реципиентами младших возрастных групп.

Материал и методы. Общий объем исследуемого материала составил 8000 предикативных единиц. Экспериментальное выявление специфики восприятия слов с абстрактным значением детьми в возрасте от 4 до 6 лет (когнитивно-языковой период речевого онтогенеза) осуществлялось при использовании психолингвистического метода «толкования понятий» и методики интервью. База исследования: ГУО «ЦРР № 2 г. Витебска», ГУО «Ясли-сад № 65 г. Витебска». В исследовании приняло участие 129 реципиентов в возрасте 4–6 лет.

Испытуемым предлагался вербальный материал, состоящий из 9 слов (*красота, доброта, полнота, длина, размер, величина, вход, шитье, езда*). Для объяснения были предложены 3 лексико-семантические группы слов: группа слов «эстетической оценки» (*красота, доброта*), «физической оценки» (*полнота, длина, размер, величина*), «функции» (*вход, шитье, езда*). Перед началом давалась словесная инструкция: «Послушай внимательно, подумай и скажи, что это». По окончании исследования нами были проанализированы результаты и занесены в таблицы.

Результаты и их обсуждение. В группе слов «эстетической оценки» (*красота, доброта*) преобладает определение через признаки (*красивый человек, чудесный, прекрасный, красивая одежда, модная, яркая, красивая кукла, красивый, красивая природа, милый, хороший, когда красивый, красивые платья, ты красивый, все добрые, хорошие, когда добрый, добрая подружка, веселый, добрый, заботливый, ласковый, добренький, человек добрый*). Из 258 ответов 122